

Fyrmastbarken Abraham Rydberg (1929-1942)

SKEPPSORDER

FÖR

BESÄTTNINGEN

RYDBERGSGASTARNA

Ship's orders for the Rydberg Crew

Årg. 94	Redaktion	Ansvarig utgivare	April
Nr 2	Johnny Lund Lars Bergman	Sten Gattberg	2026

KAPTEN HAR ORDET

Gastar!

ÅRSMÖNSTRING 2026 – ombord på briggen TRE KRONOR af STOCKHOLM!

Briggen *TRE KRONOR* erbjuder Besättningen att genomföra *Årsmönstringen ombord söndagen den 3 maj.* Ett erbjudande svårt att motstå! Se vidare kallelsen.

Efter några kalla och isrika månader blir dagarna allt längre. Omvärlden är orolig, USA och Israel har angripit Iran. Det påverkar oljepriser när sjöfarten hindras att trafikera Hormuzsundet. Rysslands brutala krig i Ukraina fortsätter. Vi i Sverige och övriga Europa lämnar stöd till Ukraina, både till försvaret och till återuppbyggnad.

Besättningen Rydbergsgastarna, på det 97:e året, står på två ben för Gastarna – dels Backlagen, dels *Skeppsorder*. Sydkustens Backlag har inte varit aktiv på flera år och Vestkustens har legat lågt. Men Backlagsförman Väst, Ola Manhed, har planer på att samla till ett Backlag. Ostkustens Backlag håller ställningarna med ett aktivt deltagarantal under Anders Isbergs ledning. Trots att vi kan mönstra några nya Gastar varje år, är minskningen märkbar. Det påverkar Besättningens ekonomi vilket gör att Skeppsorder kommer att ges ut tre gånger per år.

Mönstringsrullan som delats ut i pappersform, planeras bli digital för att minska utgifterna. En konsekvens blir att vi måste följa dataskyddslagen GDPR. Som en följd av det skall medlemmarnas godkännande inhämtas. När det blir aktuellt återkommer vi. Befälet kommer att titta på verksamheten och se över framtida möjligheter.

Skeppsorder bygger på artiklar, historier och skildringar som Gastarna lämnar in. Förutom denna Skeppsorder kan många tidigare årgångar, från 2007 plus några jubileumsnummer, läsas på www.rydbergsgastarna.se

Våra handlingar, böcker, tavlor och vissa inventarier inventeras inför flytt till arkiv i Drottning Victorias Örlogshem. En förteckning över vad som kan avyttras är under framtagande.

*Glöm inte att betala årsavgiften **350 kr** till plusgirokonto 5 50 66-5 **före 30 april!** Glöm inte att ange avsändare.* Inbetalningsavi/Faktura skickas inte ut.

Då är Du väl kommen till Årsmönstringen och får Skeppsorder hemsänd!

Blivande sjömän utbildas bland annat i våra vinterseglande ”uteseglare” *Gladan, Gunilla* och *Älva*. *Gladan* seglar från Florida mot New Orleans innan hon seglar till New York. Där skall hon delta i 250-årsjubileet. *Gunilla* är på väg hem från Karibien och *Älva* på hemväg från Kanarieöarna. På sommarhalvåret gläds vi av att många fler erbjuder ungdomar – och vuxna – segling och sjömanspraktik. Svenska Kryssarklubbens *Atlantica, Gratia* och *Gratitude*, Solnaskutans *Constantia* med flera medverkar till att vidmakthålla kunskap om och i traditionellt sjömanskap.

Det finns många som seglat i våra seglande skolskepp som inte mönstrat i Besättningen Rydbergsgastarna. Gastar, se Er omkring i vänkretsen och Ni hittar säkert någon som är behörig att ansöka om mönstring. Eller ta med personen som gäst till ett Backlag.

Låt minnena av segelfartygen hållas vid liv – slut upp till backlagsträffarna!

Sten Gattberg

NYMÖNSTRADE GASTAR HÄLSAS VÄLKOMNA

Nils-Harry Andersson	S	Gladan 1976
Thomas Hasselberg	O	Falken 1966
Håkan Asplund	O	Gladan 1966
Morten Bendz	O	Falken 1982
Robert Hallenborg	O	Falken 1954
Ulf Jarvin	O	Gladan 1962
Christer Widgren	O	Gladan 1963

ÅRETS JUBELGASTAR KALLAS FÖR ATT HEDRAS VID ÅRSMÖNSTRINGEN

Nils-Harry Andersson	S	Gladan 1976
Per Jansson	O	Gladan 1976
Torsten Seeman	V	Gladan 1976
Gunnar Tholander	V	Gladan 1976

Finns Gast som seglat före 1976 och inte fått sitt Jubelgastmärke må han anmäla sig i samband med anmälan till eller vid mönstringen.

KALLELSE

ÅRSMÖNSTRING 3 MAJ 2026 FÖR BESÄTTNINGEN RYDBERGSGASTARNA

PÅ BRIGGEN ”TRE KRONOR AF STOCKHOLM”

Samtliga Gastar ***kallas*** härmed till ***Årsmönstring*** **söndagen den 3 maj kl 1200.** Samtidigt inbjuds medföljande gäster. Samling på kajen vid Briggen Tre Kronor på Kastellholmen från kl 1130.

Ta buss 65 till hållplats Kastellholmsbron. Alternativt ta Djurgårdsfärjan från Slussen/Skeppsbron eller Allmänna Gränd till Skeppsholmen, gå därifrån ut på Kastellholmen.

Efter mönstringsceremonin håller Gastarna sitt formella årsmöte i separat lokal. Under tiden samlas gästerna för en sherry ombord på Tre Kronor där även den traditionella måltiden – gubbröra följt av inkokt lax - intas. **Drycker enligt eget önskemål köps separat före lunchen, de ingår alltså inte i måltidsavgiften**.

Priset för måltiden är **725 kr/person** (skeppskassan kan inte subventionera mer).

För deltagande i själva mönstringen krävs ingen anmälan i förväg.

Måltidsanmälan görs senast måndag den 20 april till *1.Styrman*. (e-post: nickel@telia.com, tfn 0739 62 6399).
Måltidsavgiften, 725 kr/person, betalas samtidigt till **plusgirokonto 5 50 66-5**. Glöm inte att skriva ändamål (*Mönstring 2026*) och eget samt ev. gästs namn.

Väl mött – Välkomna!

Sten Gattberg/Kapten

Kalendarium

Backlag Ost	onsdag	8 april
Årsmönstring	söndag	3 maj
Manusstopp Skeppsorder 3/2026	måndag	7 september

Den vanskliga lasten[1]

Många fartygsförluster orsakades av brand eller explosion i kollaster Inte ens världens mest berömda storseglare den f.d. tyska femmastbarken *Potosi*, undgick den röde hanens raseri. Under Chiles flagga bar hon namnet *Flora* och fördes av den beryktade Flying P-kaptenen Ötzmann, då hon år 1924 lastade 5.400 ton briketter och 600 ton walesiska kol i Cardiff för Mejillones i Chile. Redan i Sydatlanten, på höjden av La Plata, utbröt eld i lucka nr 2. Förgäves kämpade manskapet mot branden, men det inpumpade vattnet förångades omedelbart och var utan verkan. Kaptenen satte kurs mot Falkland Islands i hopp om att få hjälp från land, men då vinden kantrade ändrade han kursen mot Patagoniens kust. *Flora* hade själv ingen radiosändare, men en

[1] Ur Longitude 12

tanker, som kom från St. George-golfen, observerade haveristen och sände det första budskapet till land om den hotande faran. *Flora* angjorde till slut oljehamnen Commodore Rivadavia, men då hon inte hade några specialkort över hamnen, ankrade hon fem sjömil från land i hopp om att få snar hjälp. Två dagar fick hon vänta, och den pump som då anlände hade inte större kapacitet än den egna "donkeypumpen". Kaptenen förtvivlade över den gamla vanliga sydamerikanska mañana-taktiken, lät sätta giggen i sjön och seglade själv i land för att beveka hamnmyndigheterna. Det var på eftermiddagen och solen hade börjat dala. Och därmed också hoppet. Allt tycktes förgäves. Plötsligt kom en dov knall. Den lät som en salutkanon och efterföljdes av en jätteflamma som belyste hela riggen. Vad kaptenen fruktat hade inträffat. En gasexplosion hade ryckt loss däcket och täckluckorna virvlade genom luften. Kaptenen lyckades få bogsering ut till sitt skepp med hamnens barkass och med den sände han i land allt manskap han kunde undvara. Nu började man äntligen inse faran för oljehamnen och hamnkaptenen sände ut en liten ångare som skulle försöka släpa *Flora* ut ur hamnen. Räddningsförsöket blev rena fiaskot. På morgonen vid tretiden gav man upp försöken, men just då, i elfte timmen, kom hjälpen. En sjöbris av styrka 3-4 B krusade vattenytan. Några modiga matroser anmälde sig frivilligt, rusade upp i vevlingarna i de aktra riggarna, kastade loss sejsingarna så att dukarna föll från rårna och man kunde skota hem seglen. Med seglen fyllda av vind och sammankopplad med den lilla ångaren medelst en manillatross i stället för med en wire, så att förbindelsen lätt kunde kapas, seglade så *Flora* för sista gången mot land. Få minuter senare strandade det brinnande skeppet och kastades av dyningen allt närmare land. Först när den rödglödgade stormasten hotade att falla vilket ögonblick som helst, gav kapten order att alle man skulle lämna det brinnande vraket. Själv var han siste man. Tre dagar brann *Flora*. Då den fjärde grydde sågs hon ej mera.

Sjökapten Bertil Chr. Petersson

Backlag

(Tidigare publicerad i SkO 1/2020)

Backlag, en grupp om i regel åtta man av manskapet i ett örlogsfartyg, vilka äter tillsammans. Ordet hänför sig till back, ett matkärl av trä som förekom i två utföranden, ett med låg kant, ungefär som en stor flat tallrik, för fläsk och kött m.m. och ett med bågformigt handtag och högre kant för ärtsoppa, gröt m.m. En backlagsförman svarade för ordningen i matlaget, en backlagsman för mathämtning och disk m.m. Den sistnämnda befattningen gällde för en vecka åt gången. Förberedelserna för en måltid, d.v.s. att ta fram matkärl, klargöra bord och hämta mat i kabyssen, kallades uppbackning, att backa upp. Matlag ombord har även gått under namnet bunkalag, av bunke, kärl. (Måhlén: Nautisk ordbok. 1966)

Tornado[2]

Det är brännande sol och om natten gör månen hål i mörkret ovanför oss. Havet är grönt och det knarrar och knirkar sömngivande i riggen. Vinden har mojnat och vi för full duk. Tjugofem svällande vita passadsegel drar *Grace Harwar*, en av världens sista fullriggare i fraktfart. Det är söndagen den 2 december 1934, vi har 30 dygn till sjöss och vi befinner oss på lat N6o long V28. Klockan är 13 och vi har just törnat in på frivakt efter 6-timmarsvakten. Några ligger och dåsar i kojen, torparen diskar efter middagen i en pyts med varmt saltvatten och skutan häver sig makligt i dyningen. Då mörknar plötsligt himlen vid horisonten, det blir alldeles lugnt. Så hörs ett sakta sus i riggen. Det är ingen vind, bara ett par fläktar som fyller våra segel så att de står ut som ballonger. Några regndroppar faller. Styrmans vissel hörs och vakten springer över

[2] Ur Longitude 12

däck för att giga kryssröjeln. Vi känner skutan kränga över åt babord och styrman hinner aldrig vissla igen förrän vi är på benen.

Från horisonten kommer något vitt farande mot oss i rasande fart över vattnet. Det är rykande skum. Himlen har med ens blivit blåsvart. Med ett tjut kastar sig tornadon över oss. När *Grace Harwar* träffas av den första våldsamma vindstöten lägger hon babords reling under vatten. Sedan reser hon sig så häftigt att vi tror att hon ska gå runt. Vi hör ett ras i rummet, men det är inte barlasten utan till all lycka bara en hög bräder. Rorsman Riska försöker förgäves få skutan att falla undan vinden. Fem man rusar till för att hjälpa honom men förmår inte rubba rodret. Ett efter ett smäller seglen sönder. Det låter som kanonskott. Alla kryssriggens segel, utom röjeln som var bärgad, blåser ur liken. Jagaren, yttre klyvaren, storstäng och focken blåser all världens väg, förundermärs och överbram, storunderbram och storundermärs slits i bitar. *Grace Harwar* rusar fram med lä reling under vatten.

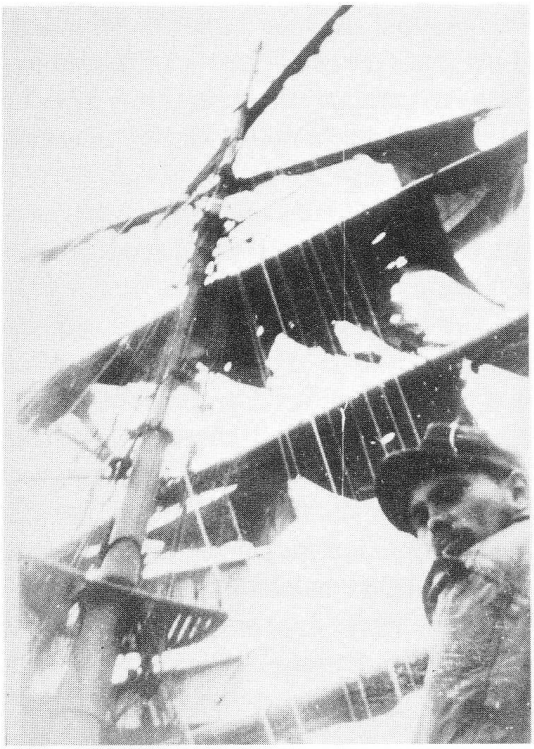

Riska till rors. Röjelbrassen har gått och hela kryssriggens segel har blåst ur liken.

Skummet yr över skeppet och vi ligger tryckta under lovarts brädgång. Över våra huvuden dånar sönderslitna segel, kättingskot piskar master och rår, varje fog i vår gamla fregatt gnisslar under vindens och vattnets tryck. Småningom, alltefter som seglen försvinner, rätar hon upp sig och vi kan falla undan vinden och ta upp i brassarna. Med vinden tjutande i riggen rusar vi fram på detta sätt i tre och en halv timme. När vinden slutligen avtar i styrka kan vi överblicka förödelsen. Tolv segel av tjugofem möjliga har blåst ur liken, men vi har klarat vår skuta genom tornadon, om än sargad. Solen kommer fram igen, brännande het, och havet är grönt och bottenlöst som förut.

Sjökapten Per-Erik Sjöblom

En läsares iakttagelse

(Hänv. SkO 1/2026)

Elin vill jag kalla en 3-mastad bramsegelskonare istället för ett skonertskepp. Allt beroende på att hon för en gaffelfock på förtoppen.

Stephan Gyllenhammar

(Redaktionen tackar för anmärkningen och instämmer till fullo.)

Hönsa för Kullen

Som alla vet brukade man förr vid passerandet av ekvatorn låta döpa de sjömän och passagerare som var noviser. Även i Europa fanns tre dopplatser. Nämligen Gibraltar Sund, Nordkap och Kullen. Den mest berömda platsen var utan tvivel Kullen, och uttrycket "att hönsa för Kullen" var känt av alla sjömän.

Man brukar framhålla att den äldsta beskrivningen av Kulladopet återfinns i en bok, vars fullständiga titel lyder "Journal över den holländska beskickningens resa till de svensk-ryska fredsunderhandlingarna i Diderina 1615–1616". Författaren heter Anthonis Goeteris och han har också illustrerat boken med sammanlagt 24 kopparstick. Förre museichefen i Helsingör. Henning Henningsen har dock påvisat att det finns än äldre vittnesbörd.

Är 1612 passerades Kullen av en fransman, Anthony de Lybrey. Han hade tillsammans med holländaren Markus van Syrenberig hyrt ett danskt fartyg i Amsterdam, destinerat till Helsingör. De bägge herrarna hade vid Kullen blivit tillfrågade om de ville bli döpta eller om de ville lösa sig fria med pengar. Holländaren betalade, men fransmannen vägrade. Ett par av fartygets matroser tog då tag i honom och doppade honom flera gånger i vattnet. Vid ankomsten till Helsingör klagade fransmannen vid rådstuverätten. En av matroserna erkände då tilltaget, men om det blev någon påföljd står inte antecknat i "Raadstuebogen".

För att återgå till Goeteris ovan nämnda Journal finns där följande beskrivning att läsa:
"Den 6 september (1615) passerade vi några klippor hörande till Norge och vid middagstiden ett berg vid namn Kullen. Så snart man fått det i sikte är det brukligt att döpa dem som kommer dit för första gången, i det de tre gånger nedsläppas i vattnet med en lina från en rå och åter upphalas. Dock kan man köpa sig fri med ett penningbelopp till besättningen. Härav begagnade sig herrar sändebuden och sviten, men några av besättningen, som aldrig varit där förut, sluppo inte undan."

En medresenär har ibland gjort randanmärkningar i boken, och när det gäller Kulladopet, skriver han:
"Huru hade de kunnat slippa undan då till och med Hans Majestät av Danmark blivit döpt utanför denna klippa."

Enligt samme meddelare bestod betalningen av två tunnor öl och tre skinkor.

I en annan resebeskrivning från 1634 beskrivs livfullt, hur det gick till, när fransmannen Charles Ogier passerade Kullen. Han åtföljde i egenskap av sekreterare sin ambassadör till Danmark med anledning av prins Christians bröllop.

"Omsider randades den glada dagen då vi i gryningen siktade och passerade bergudden Kullen, som är en del av Skåne. Från fartyget avfyrades en kanon och sjömännen upphävde glädjerop, som vi andra, som sprungit ur bädden, instämde uti. Det råder den lustiga och (för sjöfolket) inbringande seden, att de, som för första gången färdas genom Sundet, när de anlänt till denna bergudde, skola doppas i sjön, som man kallar döpas, eller med något belopp friköpa sig från sådan behandling. Denna betyder ej mera än en lek for skeppare och matroser, som inte frukta havet mera än fastlandet. Och således blevo alla vederbörande - såväl sjömännen som soldaterna – med ett rep bundet under armarna över bröstet hissade upp till rån, varifrån de med lös lina fingo falla i sjön, varefter de strax drogos upp igen, och detta ända till tre gånger. Nu skred konstapeln, som förestår artilleriet ombord, på festligt vis fram till ambassadören, förklarade för honom sedvänjan och bad om en hederlig lösenpenning. Vi alla, som voro med i hans svit, gåvo vardera en riksdaler."

Att hönsning vid Kullen var vanligt, och ibland till och med ansågs farligt, bevisas av att det fanns en särskild passus om företeelsen i Carl XI:s sjölag av är 1667. I Skipmanna Balkens XX:e Kapitel står följande:

"Om förbud aff skipsfolcks döpning.
Seglar någon skipare härefter förbi Kollen eller annat nääs och odd ther man haffwer varit wahn att döpa them som samma farht icke förr farit hafwa, thå skal effter denna dagh sådan döpning hwarken tålas eller tilllåtas Utan skiparen giffwe för hwartdera båtsman som ther tilförene ej seglat hafwer en kanna wijn till hwart maatlagh aff sitt skipsfolck. så att hwar får en dryck theraff. Men andre sjöfarande skola alldeles frije wara med mindre the aff egen godhwilia något för sigh giffwa will til skipsfolckets bästa. Giör någon häremot medh twång eller annat, blifwe therföre straffat effter domarens godhtyckio. "

Även Christian V förbjöd all pennalism ombord i danska fartyg i sin nya sjölag av år 1683, men trots detta fortsatte dopen vid Kullen, fast under mildare former. Det vanliga var nu, att man band offret vid stormasten och öste vatten över honom. Man kunde också låta honom löpa gatlopp ombord, allt

medan kamraterna med fyllda vattenspannar såg till, att han blev väl så blöt som om han blivit doppad i sjön.

Carl Tersmeden, sedermera amiral, passerade på sin första utlandsresa är 1724 Kullen ombord i ett kofferdifartyg. I Helsingör hade en ung dam varnat honom för hur det kunde bli, när han skulle passera Kullanäset. Hon rådde honom att ta med förfriskningar till besättningen, om han ville undvika att bli döpt. Carl Tersmeden skrev så småningom sina memoarer (de trycktes först 1912), och här följer avsnittet om färden genom Sundet:
"Den 28 april blåste en skön kultje utur SSO då vi kl 7 om morgonen öfver 80 seglare gingo till segel och passerade Kronborgs slott. Det var en ny och för mig obeskrivligt vacker coup d'oeil, att se så många seglare inom dess trånga gränser mellan Sundet och Kullen.

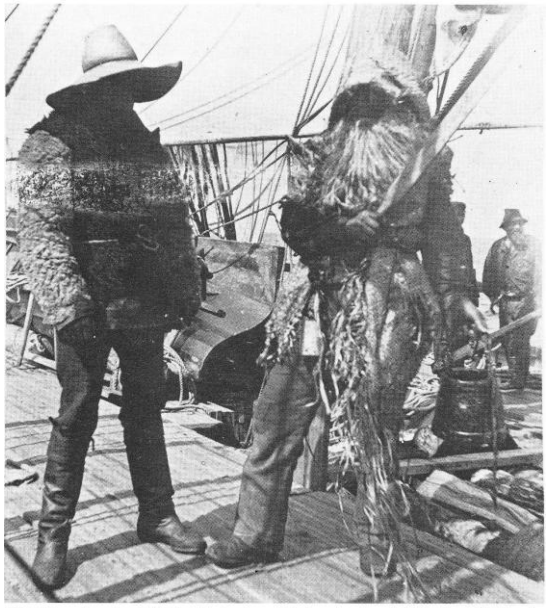

"Kullabissen" ombord i finländska barken *Mainio* av Lovisa på 1880-talet. (Sjöhistoriska Museet vid Åbo akademi).

Pusten (det vill säga öfverstyrman Pust) hviskade i tysthet till mig att hafva några buteljer till reds 'ty då vi komma till Kullen ska ni hönsa.'.- Jag bad honom taga 4 buteljer sött vin utur Stockholmskorgen och hafva tillreds, så att intet kaptenen visste däraf. Och då vi litet på denna sidan Kullen lämnat lotsen, kom högbåtsman med 6 man, alla med råband i hand, höllt mig fast och frågade med allvarsam min, om jag någonsin passerat Kullen till sjöss. – Nej men jag har ett par buteljer vin, att vi tillsammans dricka Kullens och vår lyckeliga resas skål. - Låt komma hit vinet, att vi får göra vår skyldighet så är ni fri, svarade högbåtsman, och Dickesson (kaptenen) skrattade och frågade, hvem som lärt mig lösen. Pusten hämtade vinet och ett ölglas, hvarmed jag drack Kullens och vår lyckeliga resas skå1, hvilken sedan gick från kapten allt till kajutpojken med ett fullt ölglas. Att i stället för 4 buteljer strök 7 med, innan alla druckit skålen."

Ombord i svenska fartyg höll man fast vid bruket att hönsa för Kullen ända till slutet av 1800-talet. Längst tycks traditionen ha hållit i sig i skepp från Finland och Estland. I dessa höll man på ändå till början av 1930-talet. Då brukade "Kullabissen" uppträda och leda vissa ceremonier, som för tankarna till linjedopen. Neptun skulle då ha ersatts av "Kullamannen".

Att hönsa betyder helt enkelt att erlägga sin avgift. när man inträder i ett gille eller skrå. Kulladopet var på så sätt ett slags invigningshandling men kom så småningom även att ta formen av en hälsningsceremoni. Man ville visa sin aktning inte bara för "Kullamannen" utan för Kullen överhuvudtaget.

Gunvor Svensson

Befälet 1977

Fr.v. Ragnars Westblad/?/Staffan ”Maffe” Kvarnström/Lasse Johansson/C-G ”Boa” Stärnevall./ Claes Nelander/?

FLAGGAN I TOPP

Maj		
19 Sten Gattberg	85	O
29 Inge Wernersson	85	O
Juni		
6 Per-Martin Marzelius	55	V
16 Staffan Wettre	85	V
26 Sölve Larsby	85	O
Juli		
3 Ulf Ottgård	80	V
6 Jaan Hansson	80	O
10 Anders Rudin	80	O
24 Karel Papica	65	O
Augusti		
5 Ove Nordström	90	V
26 Håkan Granander	80	O
September		
16 Anders Atterberg	80	O

ANMÄL ADRESSÄNDRING!

Glöm inte bort att meddela adressändring när Du flyttar. Befälets adress finner Du i rutan här intill.
Anmäl/uppdatera även Din e-postadress med ett mejl till anders_rudin@yahoo.com

ÅRSAVGIFT (Tidigare benämnd mönstringsavgift)
Avgiften för år 2026 är 350 kr, för juniorgastar 175 kr. Pg 5 50 66-5. Glöm ej ange ditt namn.

SKEPPSORDERS REDAKTION

Johnny Lund
Stockholmsv. 62
122 62 ENSKEDE
kkjolu@gmail.com

Lars Bergman
lars.h.bergman@gmail.com

Tryckt hos Haninge Kommuntryck

Aktuella priser i slabbkistan

Keps med brodyr	180:-
Snapsglas	90:-
Standert	160:-

Slabbkistan stängd tills vidare för inventering och uppdatering

5 50 66 -5 och skriva Din beställning på talongen. Till priset för beställda artiklar ska Du lägga 50:- för porto och emballage. Det går också bra att betala mot faktura.

Bårtäcke (blått) med Besättningens emblem finns för utlåning. Kontakta 1:e Styrman.

Aktuella uppgifter om Befälet

Kapten	Sten Gattberg sten@famgattberg.se	070-444 7382
1:e Styrman	Nils Larsson nickel@telia.com	073-962 6399
2:e Styrman	Håkan Granander hakan.granander@gmail.com	070-130 3038
3:e Styrman	Anders Rudin anders_rudin@yahoo.com	070-795 8596
Båtsman	Jan Persson drjan.persson@gmail.com	070-379 4880
Kock	Michael Jorsback mikjor@gmail.com	070-218 2260
Matros	*vakant*	

Backlagsförmän:

Ostkusten	Anders Isberg anders.t.isberg@telia.com	073-765 0320
Sydkusten	*vakant*	
Västkusten	Ola Manhed olamanhed@gmail.com	073-697 3608

Besättningens adresser

Allmän postadress	Teatergatan 3 111 48 Stockholm
e-post	info@rydbergsgastarna.se
Hemsida	www.rydbergsgastarna.se
Ekonomi, fakturor	c/o Anders Rudin Karen Blixens Gata 7 168 44 BROMMA